

Prof. Eijo E. Vesanen

Piismalahden Nipukoista

Piismalahden kylän Nipukan ja Rahun puoli; varsinainen kylä jää kuvan ulkopuolelle mantereelle vasemmalla. Pikku-Petrin talo viimeisenä vasemmalla, seuraava Iso-Petrin talo ja lähinnä Mikittän talo, taustalla kylän kalmismaa ja sen edessä Kuren saari. Njuokkajärven pintaa on kuvan ottamisen jälkeen nostettu kaksi metriä; rannoilla näkyvät saunat ovat jääneet veden alle ja Kuren saaresta on näkyvissä vain kymmenkunta neliometriä.

Karjalan kansaan kuuluu useita heimoja — aivan samoin kuin Suomen kansaakin, ja heimoihin monia sukuja. On Haukkoja ja Kurkia, Ahmoja, Karhuja ja Susia; on Arhipaisia, Vornasia ja Mattisia; on Härkösiä, Karppeloita ja Pamiloita; on Rahuja ja Nipukoita; ja on monia muita sukuja kaukaisemmista heimoista, joiden nimiä en tunne. Tärkeimmistä suvuista on luonnollisesti kirjoitettu. Mutta vähemmän tärkeistäkin pitäisi panna muistiin, niissäkin on tietoa. Paljon enemmän pitäisi merkitä asioita aikakirjoihin. Ennen tallennettiin suhteellisesti enemmän tietoa vain pelkän muistin varaan.

Tällaisissa mietteissä kehkeytyi ajatus kirjoittaa talteen se pieni tieto, mikä vuosien varrella oli tullut kerätyksi yhdestä aivan tavallisesta suvusta, Piismalahden Nipukoista, ennen kuin sekin vähäinen pelkkänä muistin varaisena oleva painuisi maan rakohon. Tieto on tarkoitettu myös kaikille Suomessa eläville Nipukoille, ja samalla yhdyssiteeksi Karjalassa asuvalle kantasuvullemme. Samalla selviäisi lukijalle jotakin yleiskuvaa Karjalan entisistä oloista ja elämästä — olkoon systeemi ollut ja oleva mikä tahansa.

Piismalahden Nipukoissa ei päästä kauaksi taakse päin. Juurien syntysijatkin löytyvät vain arvaamalla vajaan kahdensadan vuoden takaa. Ensimmäinen Piismalahden Nipukka, Vesa nimeltään, ilmestyi 1800-luvun alun paikkeilla mahtavan, silloisen erämaajärven Njuokkajärven koillisrannassa olevan suojaisen Piismalahden perukoille — sinne jäädekseen. 20-ikäisenä miehenalkuna, parhaassa iässä kuitenkin — se on varmaa.

Siihen aikaan ei Karjalassakaan vielä käytetty sukunimiä; vieläkin ovat enemmän vain ”pumaskoihin” kuuluvia. Nipukasta lienee muotoutunut venäjänkielinen sukunimiversio Nifantjoff (Nifantjev), jota Nipukat käyttivät virallisesti. Mikä on ”Nipukan” alkuperäinen aihe, ei ole tietoa. Tuntuisi luonnolliselta olettaa, että tämä rakas ”haukkumanimi” seurasi Vesaa jo Piismalahteen. Ehkä se oli saanut alkunsa asuinpaikan mukaan, Vesan kotitalo olisi sijainnut niemen nipukassa? Aikojen kuluessa Suomeen muuttaneet Nipukat ottivat kuitenkin sukunimekseen poikkeuksetta ensimmäisen Piismalahden Nipukan etunimen Vesan mukaan nimen Vesanen — ”Vesasta lähtöisin”.

Pikku-Petrin ja Iso-Petrin haudat Piismanlahden kalmismaal-
la, risteissä kuolinajat 20.1. 1906 ja 18.10. 1901.

Tarinan mukaan Kanta-Nipukka tuli Piismalahteen hiihtämällä. Suomen suunnasta tuli, mutta kuinka kaukaa? Karjalasta arvellaan kuitenkin. Kostamuksen Akonlahdessa pitäisi vieläkin (?) olla Nifantiev'ejä. — Alun koko tähän Nipukkojen tarinaan kertoi minulle Kajaanin Mikko Vesanen, joskus 1930-luvun alussa.

Vesa oli lähtenyt sotaväkeenottoa pako. Asepalvelus oli noihin aikoihin 25-vuotinen ja valitseminen tapahtui kutsuntatilaisuuksissa arpomalla. Asepalvelukseen velvoittavan arvan nostaneet joutuivat 25 vuodeksi kaukaihin suurvallon varuskuntiin. Se on pitkä katko normaalissa ihmiselämässä! Joillekin asepalvelusarvan nosto tosin oli "suuri seikkailu", uudenlaisen elämän alku, mutta toisille se taas merkitsi "kaiken loppua". Koko suunniteltu edessä oleva elämä muuttui yhdessä arvan nostolla. Asepalveluksesta vapautuminen tapahtui siis vasta 45-vuotiaana, elleivät sairaudet ja suurvaltasodat tällä välillä olleet korjanneet omaa satoaan. Raskas asepalvelus jo sinänsä oli murttanut monen terveyden. Vapautumisiässä ei enää oltu missään elämäntaipaleen keväimessä muutenkaan.

Ei ollut siten mitenkään epätavallista, että toista yhtä lohduttoman kovaa vaihtoehtoa yritettiin tilalle, karata esivallan tavoittamattomiin. Tällöin oli eletävä koko loppuelämänsä

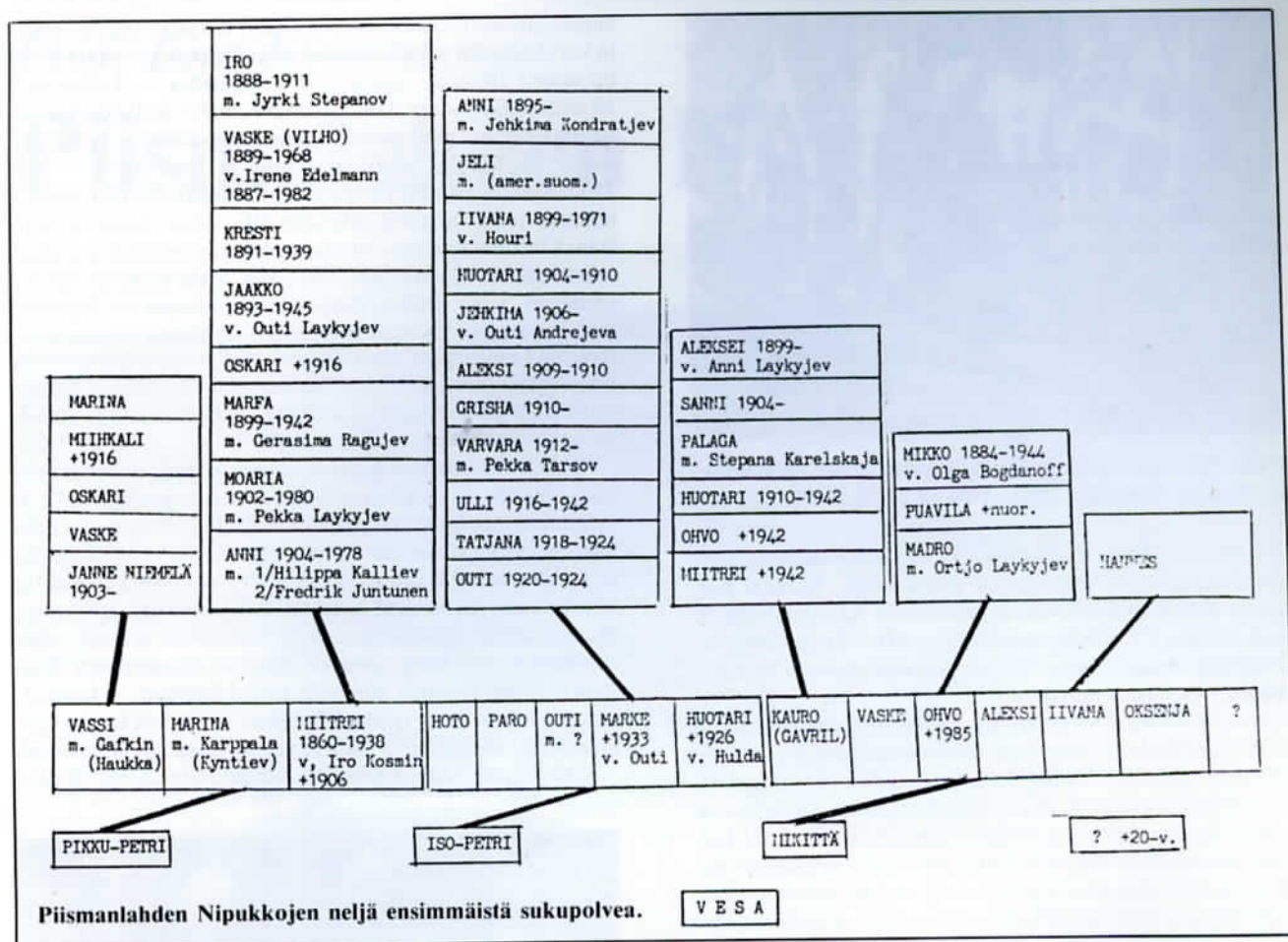
lainsuojattomana pakolaisena jossakin Karjalan asumattomista korvista; tällä tavalla muuten moni kaukainen erämaakylä on saanut alkunsa, ensimmäiset asukkaansa. — Esimerkkinä erään onnettoman Rahun elämäkokoelma: sotakarkulaisena hänen oli onnistunut pakoilla metsissä kokonaista 35 vuotta, mutta oli lopulta joutunut kiinni ja tunnistettu — siis 55-vuotiaana; pantiin yli-ikäisenäkin asepalvelustaan suorittamaan, josta vapautui ollessaan 80-vuotias; palasi kotikyläänsä Piismalahteen — mutta menehtyi mielenliikutuksesta välittömästi kotikynnyksen ylitettyään. Vielä esimerkkinä toisenlainen tarina: Rahun Probus ja kirjoittajan isä Nipukan Vase, molemmat Suomen Suurruhtinaskunnassa luomassa tulevaisuuttaan, olivat noudattaneet käskyä syntymävuotensa perusteella saapua kutsuntatilaisuuteen kotikuntaansa Jyskjärvelle 1910; onnistuivat kumpikin arvan nostossa ja palasivat takaisin vapaina miehinä.

Vesa oli siis tällainen 25-vuotisen asepalveluksen arvan nostaja. Hänellä oli täytynyt olla toisenlaisia suunnitelmia elämänsä varten kuin "asepalvelusura", sillä arvan nosto pani hänessä kaiken ylösalaisin. Mitään empimättä hänestä tuli tällä yhdellä hetkellä lainsuojaton. Otti oitis sukset sivakat ja sonnustautui katoamaan Karjalan ikikorpiin elämäniäkseen. Moamo laittoi rakkaalle pojalleen matkaeväät ja antoi äidinsiunauksensa — näin varmasti tapahtui. Arvattavasti myös Vesa poikkosi jossakin lähistöllä ennen lähtöään — kuiskuttamassa lupauksensa tyttänsä korvaan. — Oli liukkaat ja kantavat keväthanget, ja niin alkoi Nipukan Vesan lohduton taival.

Vesa hiihteli itäänpäin kohti asumattomia korpia. Kaikki

Pikku-Petrin poika Miitrei (vas.) ja perhettä. Oikealla pojat Vaske, Jaakko ja Oskari, yllä tyttäret Moarie, Marfa, Kresti ja Anni.

sujui aluksi hyvin, eikä ketään näkynyt seuraavan perässä. Muutaman päivän hiihdettyään Vesa havaitsi kuitenkin jonkun seuraavan jälkiään. Havainnon Vesa teki illalla valmistautuessaan viettämään yönsä sopivaksi katsomassaan paikassa, josta näkyvyyttä oli kaikkiiin suuntiin. Joku hiihti perässä hänen jälkiään! Oliko hänen pakonsa todettu. Joka tapauksessa perässä tulija myöskin pysähtyi — näköetäisyyden päähän.

Vesa jatkoi aamulla tavallista aikaisemmin, mutta niin teki jäljittäjäkin. Näin jatkettiin koko päivän ja illalla jäljittäjä yöpyi jälleen näköetäisyydelle. Tällä tavalla saavuttiin Njuokkajärven koillispuolella olevan Piismanlahden perukkaan. Molemmat hiihtäjät alkoivat olla lopen uupuneita, ja eväätkin olivat lopussa. Vesa asettui yöpymään hiihtämänsä salmen länsirannalle ja toinen hiihtäjä salmen itärannalle. Hiihtäjät olivat kuuloetäisyydellä toisistaan. Molemmipuolinen uteliaisuus oli samalla herännyt ja "piiloleikki" tuntui toivotomalta. Huudellen toisilleen totesivat olevansa kohtalotovereita! Samalla todettiin olevan viisasta lyöttäytyä yhteen ja päätettiin toistaiseksi asettua paikalle levähtämään ja ruoka- tarpeita hankkimaan. Muutaman päivän kuluttua totesivat paikan erinomaiseksi jäädä vaikka pysyvästi. Oltiinhan samalla ehkä riittävän kaukana esivallastakin — ja kevätkin oli pitkällä. Ei tuntunut yhtään todennäköiseltä, että takaa- ajajat pystyisivät enää kyseisen kevään kuluessa yltämään perässä — jos ylipäänsä löytäisivätkään näin syrjäiseen paikkaan.

Vesan jäljittäjä oli Rahu, joka tarinan mukaan oli hiihtänyt Kellovaarasta. Rahu oli nähnyt Vesan avaaman ladun, joka

lisäksi kulki samaan suuntaan kuin hänenkin matkansa. Olihan lisäksi avuttua latua helpompi edetä kuin umpihankea, ja näin oli lähtenyt seuraamaan Vesa.

Vesa ja Rahu päättivät siis ainakin toistaiseksi jäädä Piismanlahden. Vesa valitsi itselleen läntisen rannan ja Rahu itäisen. Vesan alue osoittautui sittemmin suureksi saareksi ja sai nimensä Vesan mukaan Vesalan saari; isossa Njuokkajärven saaria kaikkiaan 365. Kalastusvedet olivat erinomaiset ja samoin oli metsänriistaa ympäristöalueella yllin kyllin. Asutusta ei ollut lähimailla. Piismanlahden kylä oli perustettu — Vasta myöhemmin saapui "metsänkävijöitä" paikalle asettuen mantereelle Piismanlahden perukkaan; Laukkasia, Anttosia, Kurkia ja muita. Kylä kasvoi.

Kahden vuoden kuluttua Nipukan Vesa lähti hakemaan itselleen vaimoa. Tarina tietää, että nuorikko noudettiin samasta kylästä, josta Vesa oli lähtöisin. Vesan oli jo hiihtämään lähtiessään täytynyt sopia tytön kanssa asiasta. Nuorikko saapui Piismanlahden ankeisiin oloihin — mutta usko tulevaisuuteen oli luja. Ja näin alkoi Nipukkojen elämä Piismanlahdes- sa, meille jälkipolville legendaarisessa paikassa.

Vesalan saari oli erinomaista viljelysaluetta. Leipää riitti vaikka saaren asukasluke kasvoi. Alue ei ollut edes hallanar- kaa. Kun muualla kylässä halla vei viljan, jopa Rahun puolelta- kin, riitti sitä Nipukan puolella jopa toisille jakaa. Elämä oli kuitenkin kovaa ja karuakin, mutta onnellista — ain- van kuin muuallakin Karjalassa.

Vesan perheeseen syntyi vuosien varrella neljä poikaa; tyt- täristä tarina ei kerro mitään. Pojat varttuivat miehiksi ja pe- rustivat aikanaan omat perheensä. Vanhin Pikku-Petri jäi ko-

titaloa hoitamaan ja viljelemään. Toinen Iso-Petri rakensi oman talonsa kodin välittömään naapuruuteen, ja kolmas Mikittä hieman etäämmälle saaren korkeimmalle kohdalle. Neljäs pojista — tarina ei tiedä nimeä — menehtyi 20-vuotiaana. Kaikki saaren kolme taloa olivat vielä paikoillaan viime sotien aikana ei kenenkään maalla.

Seuraavan sukupolven kasvaessa ja lisääntyessä alkaa halu ja pakkokin vetää uusiin olosuhteisiin. Viljelysmaita ei voida enää lisätä eikä jakaa toimeentulon siitä kärsimättä. Pikku-Petrillä on vain yksi poika Miitrei (Dimitsi, Timo), joka jää luonnollisesti kotitaloon. Tyttäriä on kaksi, joista toinen miehellenä mentyyään siirtyy miehensä mukana Suomen Suuriruhintaskunnan puolella Nurmijärvelle, missä kuolee lapsettomana. Toinen tytär avioiduttuaan jää Karjalaan, mutta seuraavasta polvesta siirtyy jälkeläinen — jälleen Nurmijärvelle. Iso-Petrillä on kaksi poikaa Marke ja Huotari, joista jälkimmäinen siirtyy kauppiaksi Vihdin Nummelaan käyttäen nimeä Feodor Nifantjeff. Kolmen tyttären, Hoton, Outin ja Paron, kohtalosta ei ole tietoa. Mikittä saa peräti viisi poikaa ja kaksi tyttäretä. Pojista Kauro, Vaske ja Aleksei jäävät Karjalaan, mutta Ohvo siirtyy Pertunmaalle ja Iivana Mäntyharjulle, molemmat kauppiaksi.

Maailmansodat ottavat monia raskaita uhreja kaatuneita Nipukan sukuhaaroista. Mikittä haarasta kaatuu kolme poikaa, Kauron pojat Huotari, Ohvo ja Miitrei toisessa maailmansodassa. Pikku-Petrin haarasta kaatuvat Miitrein pojat Oskari ja tyttären Vassin poika Mihkali, molemmat samassa paikassa itärintamalla ensimmäisen maailmansodan viimeisenä päivänä. Miitrein poika Jaakko menehtyy toisen maailmansodan lopussa Uhtuan suunnalla. Vielä muitakin kuolee tuntemattomissa olosuhteissa molempien sotien aikana; naisia ja lapsia.

Suomen itsenäistytessä siirtyy ja jää pysyvästi maahan jäseniä kaikista kolmesta sukuhaarasta. Pikku Petrin sukuhaarasta jää kaksi, kirjoittajan isä Vaske perheineen ja v. 1921 muuttanut Vaskan vanhimman sisaren Iron tytär Nasto, isänsä Jyrki Stepanovin kanssa (kohtalo tuntematon). Kustakin kolmesta sukuhaarasta on edelleen tapahtunut siirtymistä Suomesta Ruotsiin.

Pääosa laajaa sukua asuttaa kuitenkin edelleen rakasta Karjalaa. Kehitys on kovaa vauhtia kulkenut eteenpäin. Karjalan haarassa on tällä hetkellä dipl.insinöörejä, lääkäreitä, opettajia, näyttelijöitä, jne. Ja nuorta polvea on kasvamassa. Otaen huomioon olosuhteet Karjalan puoleinen sukupuu on onnistuttu kartoittamaan tyydyttävästi; kirjoittaja on tehnyt kaksi matkaa Piismalahden Nipukkojen syntysijoille. Suomen puolella elävistä Nipukoista sitävästoin tiedot ovat jääneet vähäisemmiksi.

P.S. Kirjoittaja olisi erittäin kiitollinen, jos Suomen Nipukat vaivautuisivat lyhyesti tiedottamaan tietämistään juurista Karjalan Heimon välityksellä — kädenojennuksena kansavullemme Karjalassa.

YRITTÄJÄPALKINTO. Loimaan Kivi Ky on saanut Loimaan kaupungin vuoden 1986 yrittäjäpalkinnon. Jo 65 vuotta toiminut yritys on tunnettu ulkomaillakin vaativien erikoistöiden ja veistosten tekijänä. Onnittelemme!

Loimaan Kiven töistä mainittakoon seuramme viime kesänä Tuupovaaraan pystyttämä runonlaulajapatsas.

Kalevalaseuran tunnustuspalkinnot

Kalevalaseuran kekrinpäivän tunnustuspalkinnot 22. kerän myönnettiin seuraaville henkilöille:

Palkinnon arvokkaasta työstä tieteen ja taiteen alalla saavat ylimetsänhoitaja Ilmari Karvonen (Lieksa), kirjailija Kalle Päätalo (Tampere) ja professori Ilmar Talve (Turku).

Nuoren tieteenharjoittajan tunnustuspalkinto myönnetään fil. kand. Johanna Laaksolle (Helsinki).

Etevien perinteentaitajien ja -tallentajien tunnustuspalkinnon saavat taiteilija Andreas Alariesto (Sodankylä), neiti Martta Keisala (Jalasjärvi), emäntä Hilma Koistinen (Outokumpu), tekstiilitaiteilija Sirkka Kõnõnen (Helsinki), rehtori Yrjö Punnkari (Vesilahti) ja rouva Klaudia Vonkanen (Varkaus).

Tieteen ja taiteen tunnustuspalkintoon kuuluvan plaketin on suunnitellut taiteilija Heikki Häivöja.

Ilmari Karvonen

Ylimetsänhoitaja, pitäjäneuvos Ilmari Karvonen — miehenä ja ihmisenä itsekäin kuin korkeana ja suorana ajan tuulia uhmaava pieliseläinen aarnihonka — on osaltaan ratkaisevasti vaikuttanut siihen, että Pielisen Museo on tänään mitä se on. Ilmeisesti museon arvo on kasvava vuosi vuodelta, jo nyt siitä on tullut maassamme käsite. Pielisen Museon kohdalla ei ole kysymys pelkästä museosta; sen maineikas savottaranta on ainutlaatuinen, ylivertainen kunnianosoitus pielisensuomalaisen metsien miehen yhtä kekseliäälle kuin voimia ja kärsivällisyyttä vaatineelle ponnistelulle poikkeuksellisen ankarissa luonnonoloissa. Tämän on tehnyt mahdolliseksi vain Ilmari Karvosen harvinaisen pitkä päivätö heidän parissaan sekä sen kautta hankittu täydellinen kokemus ja asiantuntemus metsä- ja uittoalalta.

Eikä ainoastaan se; varsinaisen ammatin ohella, sivuharrastuksena, aikaa ja vaivaa säästämättä, ilman maineen, kunnian tai voitonpyynnin tavoittelua tapahtunut epäitsekäs savottaperinteen tutkimus- ja keräystyö on vaatinut todellista nöyrää kiintymystä ja arvonantoa hiljaisia raatajia, heidän edustamaansa elämänpiiriä kohtaan. Unohtaa ei sovi myöskään Ilmari Karvosen toimintaa Lieksan ikimetsäalueiden säilyttämisen hyväksi.

Kaiken kaikkiaan Karvosessa yhtyvät metsäalan ammattimieheen, tutkijaan ja perinteen tallentajaan luonnonrakastaja ja kotiseututyön tekijä. Hänen nimensä on jäävä Lieksa-Pielisjärven historiaan yhtä pysyvästi kuin Jätkänpatsas kuuluu entisen tukkilaiskaupungin modernisoituneeseen ja virkeään, silti yhä alkuvoimaiseen ja väkevään katuvaan.

Kalle Päätalo

Kalle Päätalo (s. 1919) on nyky-Suomen luetuin kirjailija. Syrjäinen Taivalkosken pitäjä ja sen itäpäässä oleva Jokijärven kylä ovat puolestaan tulleet muun Suomen tutuiksi Päätalon kirjoista, erikoisesti omaelämäkerrallisesta Iijokisarjasta.

Päätalon suosion taustoja ei ole tarkoin tutkittu, mutta olennaisin on silti jo näkyvissä: Kirjailijan juuret ovat syvässä 1920- ja 1930-lukujen Taivalkoskella, sen kansanelämässä,